

مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان

مدرسه علمیه زهرا اطهر علیها السلام

شهرستان مشهد

مقاله سطح دو (کارشناسی)

تأثیر صفات زنان صاحب برتریّت فرزند

استاد راهنما:

سرکار خانم هژبری

استاد داور:

سرکار خانم نیک

پژوهشگر:

الهام عیدی

تاریخ دفاع:

زمستان ۱۳۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تأثیر صفات مادر بر تربیت فرزندان

چکیده

تربیت از عوامل مهم و اساسی برای تکامل انسان می‌باشد و به طور حتم، نهاد خانواده و مادر نقش مؤثری در این مسیر ایفا می‌کند. و از آن جایی که الگوی فرزندان، پدر و مادر و به خصوص مادر می‌باشد و بیشترین تأثیر را از مادر می‌گیرد، در نتیجه صفات مادران در این امر نقش مهمی دارد. صفاتی از قبیل صبر، صدق، حیا عفت و توکل و ... که به طور مثال مادری که صفت توکل داشته باشد نوعی شجاعت و عزت را به فرزندان خود آموزش می‌دهد. بنابراین مادران باید دارای صفات حسنه باشند. برای این امر نیاز است که زنانی را که به عنوان الگو در قرآن از آن‌ها نام برده شده شناسایی و صفات آنان را با توجه به آیات قرآن مورد بررسی قرار دهند تا بتوانند صفات حسنه‌ی آنان را در خود تقویت و صفات رذیله را از خود دور نمایند. در نتیجه در امر تربیت فرزندان و اصلاح جامعه گامی بلند و مهم بردارند.

واژگان کلیدی: مادر، صالحه، تربیت، صفت، فرزند.

مقدمه

زن در نگاه نخستین، بزرگ‌ترین مسئولیت را در اداره‌ی کانون خانواده دارد. ترکیب آفرینش زن او را برای این مسئولیت بزرگ آماده کرده است؛ چرا که زن رکن اساسی و عنصر اصلی خانواده است. اسلام برای نقش زن در خانواده اهمیت فراوانی قائل شده است؛ چرا که با پایبندی زن به خانواده نسل‌ها در آن جامعه بالنده و رشید خواهد شد.^۱

کودک مقلد کامل به اعمال و رفتار و اخلاق والدین است. بنابراین اعمال و رفتار آنان را معیار خوبی و بدی قرار داده و از آنان سرمشق می‌گیرد.^۲ مادر می‌تواند زیربنای اخلاق جامعه را بسازد، چرا که با نشان دادن خوبی و بدی، زشتی و زیبایی او را به اصولی پایبند کند و به فرزند خود درس پاک

^۱. ر.ک: امیر حسین، بانکی پور فرد، آینه زن، قم، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۸۱، صص ۱۳۳-۱۲۹.

^۲. امینی، تربیت، ص ۲۷.

دامنی و تقوا بدهد. بنابراین اخلاق اعضای جامعه به وجود اخلاق مادر وابسته است.^۱ زن باید به رسالت عظیم خود یعنی مادر بودن آشنا و واقف باشد، مادر می‌تواند فرزندان خود را به بهترین وجه تربیت کند. مادر باید با زندگی کردن فرزند تربیت کند، چرا که فقط این کار مادر است.^۲ بنابراین بهترین الگوی عملی و رفتاری برای فرزند خود مادر است؛ چرا که ملکات اخلاقی به وسیله‌ی خون و شیر به طفل منتقل می‌شود و آموزش مادر نیز در این امر اهمیت بالایی دارد.^۳

مفهوم تربیت: در زبان فارسی واژه‌ی تربیت به معنی «پروردن» آداب و اخلاق به کودک تا هنگام بالغ شدن آمده است.^۴ در زبان عربی با دو ریشه‌ی «رب» و «ربو» در ارتباط است. ریشه‌ی اول به معنای چون حضانت، اصلاح و تدبیر و... آمده است و ریشه‌ی دوم به معنای چون زیاد شدن، تغذیه نمودن، رشد و نمو کردن به کار رفته است.^۵

اما در اصطلاح به معنای اعمال و یا تأثیرات عمدی و هدفدار یک انسان به منظور اثرگذاری بر اعتقادات، عواطف و رفتارهای انسان‌ها بر اساس برنامه‌ی سنجیده می‌باشد.^۶

شرایط مربی: اولین و اساسی‌ترین شرط برای یک مربی که این مربی می‌تواند هر نقشی داشته باشد از جمله مادر، معلم، مربی، و هرکس که بخواهد دیگران را تربیت کند، ابتدا باید خود را ساخته باشد تا بتواند دیگران را بسازد و کسی که خود را تربیت نکرده باشد، اگر هم بخواهد دیگران را تربیت کند نه تنها فایده ندارد بلکه گاهی اثر عکس می‌گذارد پس کسی که خود مؤدب به آداب شرع و عقل نیست، چگونه می‌تواند دیگری را مؤدب به آداب شرع و عقل کند. در روایتی از امام علی (ع) نقل شده است که می‌فرمایند: با فضیلت‌ترین تربیت‌ها آن است که انسان ابتدا خود را تربیت کند.^۷

جایگاه مادر به عنوان مربی در آیات و روایات: در روایات اسلامی نیز به اهمیت موقعیت مادری تأکید شده است. روایت ذیل از پیامبر اکرم (ص) نقل شده است: «زمانی که در نماز نافله بودی، اگر پدرت تو را خواند نمازت را قطع نکن، ولی اگر مادرت تو را صدا کرد، نمازت را قطع کن».^۸

۱. علی، قائمی، نقش مادر در تربیت، تهران، انتشارات امیری، ۱۳۷۳، ص ۳۶.

۲. امیر حسین، بانکی پور فرد، نقش و رسالت زن و خانواده/ برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴، ص ۶۵-۶۴.

۳. علی، قائمی، نقش مادر در تربیت، ص ۳۲.

۴. علی اکبر، دهخدا، لغتنامه، تهران، مؤسسه لغت نامه دهخدا، ۱۳۷۲، ج ۱۴، ص ۵۵۰.

۵. محمد رضا، قائمی مقدم، روش‌های تربیتی در قرآن، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۱، ج ۱، ص ۱۱.

۶. ر.ک: محمد، داوودی، نقش معلم در تربیت دینی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، بهار ۱۳۹۰، چاپ سوم، ص ۱۳.

۷. ر.ک: مجتبی، تهرانی، ادب الهی، تهران، مصابیح الهدی، ۱۳۹۱، ج ۵، صص ۲۲-۲۱.

۸. فریبا، غلاسوند، جایگاه حقوق زن در اسلام، تهران، مرکز فعالیت‌های شهرداری تهران، ۱۳۵۹، صص ۷۳-۷۱.

تقلید و وراثت از جمله راه‌های انتقال صفات خوب و بد می‌باشند.

نحوه تأثیر صدق و راستگویی در تربیت فرزندان

صداقت یکی از صفات انسانی است که سبب ایجاد حکمت در انسان می‌شود. صداقت به معنای راستگویی و مطابق بودن قول، فعل و نداشتن نفاق و دورویی است و تنها شامل راستگویی زبانی نمی‌شود.^۱

آثار صدق: این آثار عبارتند از: ۱. سلامت دین، ۲. دست یابی به مقامات معنوی، ۳. عزت که مؤمن با صدق و راستی خود در مسیر کسب عزت قرار می‌گیرد و با افزایش ایمان خود به عزت می‌افزاید.^۲ ۴. مایه‌ی نجات، ۵. همراهی خدا و پیامبر ﷺ با انسان، ۶. اعتماد عمومی و محبوبیت اجتماعی.

نحوه تأثیر حیا و عفت در تربیت فرزندان

تأثیر صفات مادر در تربیت فرزندان از طریق وراثت و الگوپذیری فرزند از مادر است. برخی از علمای علم اخلاق در تعریف حیا چنین می‌فرمایند: حیا، ملکه‌ای است نفسانی که سبب دوری انسان از زشتی‌ها و پرهیز او از ارتکاب کارهای خلاف ادب می‌شود.^۳

جایگاه حیا و عفت در آیات و روایات: خداوند متعال می‌فرماید: «آن‌ها که دامن خویش را (از بی عفتی) حفظ می‌کنند».^۴

از امیر مؤمنان (علیه السلام) روایت شده است: «کسی که لباس حیا بر تن کند، مردم عیب او را نمی‌بینند».^۵ انسان با حیوانات ما به الاشتراک دارد. به عنوان نمونه خوردن و آشامیدن و غریزه‌ی جنسی و... وجه اشتراک ما با حیوانات است. اما در اموری هم ما با حیوانات ما به الامتیاز داریم که حیا یکی از

^۱. سید علی، حسینی زاده و شهاب الدین مشایخی، روش‌های تربیتی در قرآن، بی‌جا، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۲، ج ۲، ص ۳۵.

^۲. محمد، شب‌دینی، صداقت و حق بینی، معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی ولی فقیه در سپاه، چاپ دوم، ۱۳۹۱، ص ۴۵.

^۳. محمد باقر، مجلسی، بحارالانوار، بیروت، موسی الوفاء، چاپ پنجم، ۱۴۰۴ ه.ق، ج ۶۸، ص ۳۲۹؛ مجتبی، تهرانی، ادب الهی، ج ۲، ص ۸۴؛ حسین بن محمد، راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن کریم، حسین خداپرست، بی‌جا، انتشارات نوید اسلام، چاپ چهارم، ۱۳۹۰، ص ۵۴۱.

^۴. معارج، ۲۹.

^۵. محمد حسن، حر عاملی، وسائل الشیعه، قم، آل البيت، ۱۴۰۹ ه.ق، ج ۸، ص ۵۲۷.

آن‌هاست و همین پوششی که خداوند در وجود ما انسان‌ها به ودیعه نهاده است. بنابراین حیا یک امر فطری است که خداوند در وجود هر انسانی به ودیعه نهاده است و هم چون سایر امور فطری باید شکوفا شود و شکوفا سازی با عقل عملی که ادراک کننده‌ی حسن و قبح است، ارتباط دارد.^۱

نقش حیا بر تربیت فرزند: اگر مادر همیشه با پوشش مناسب در مقابل فرزندان خود ظاهر شده باشد، کودک هم سعی می‌کند همان پوشش را از مادر تقلید کند و در دوران نوجوانی که نوبت به انتخاب می‌رسد، سعی می‌کند با مادر همانند سازی کند و همان شیوه‌ی مادر را برای خود انتخاب کند. هم چنین پوشش‌های نامناسب والدین در مقابل فرزندان، حیا و عفت را در دید و منظر آن‌ها کم اهمیت جلوه می‌دهد. بنابراین لازم است مادر قبل از پنج سالگی در مقابل کودکان پوشش مناسب داشته باشد تا تصویری که در ذهن کودک باقی می‌ماند، تصویری زیبا و آراسته باشد و الگوی مناسبی از پوشش در ذهن کودک نقش ببندد.^۲

خانواده، اولین و اصلی‌ترین نهاد مؤثر در تربیت انسان‌ها به شمار می‌آید و درونی شدن صفت حیا نیز بخشی از سیر تربیتی است و باید در خانواده اتفاق بیفتد. بنابراین لازم است اصول و روش‌های متعددی برای تربیت صفت حیا در انسان مورد توجه قرار گیرد. یکی از مبانی تربیتی «تأثیر شرایط گوناگون بر انسان» و روش‌هایی که می‌توان برای اصلاح شرایط انسان به کار گرفت، روش زمینه سازی، روش تغییر موقعیت و روش اسوه سازی است.

اممّه عليها السلام در روش زمینه سازی توصیه‌های خود را از مراحل مقدماتی تشکیل خانواده، یعنی انتخاب همسر با ایمان آغاز می‌کنند. شرایط انعقاد نطفه از حیث زمان و حالات معنوی والدین، دوران بارداری و رعایت تغذیه‌ی مناسب، دوری از گناه، انتخاب نام نیکو برای فرزند و تغذیه‌ی نوزاد در حالی که مادر با وضو باشد و در حال ذکر، رعایت نکات اخلاقی لازم در تربیت جنسی کودکان، آموزش آن‌ها برای وارد شدن به اتاق والدین، نمونه‌هایی از زمینه سازی برای تربیت انسان با حیا و با ایمان به شمار می‌رود.

روش تغییر موقعیت، با موقعیت بالفعل رو به روست که اگر برای تربیت مفید باشد، باید خودش یا مربی انسان را در آن موقعیت قرار دهد و اگر برای تربیت مضر باشد، باید آن را تغییر دهد و یا از آن موقعیت هجرت کند و دوری گزیند. یکی از مصادیق این روش، تصمیم‌های پدر و مادر برای انتخاب محل زندگی و همسایگان و هم چنین امکاناتی است که از جمله امکانات رسانه‌ای که در اختیار کودک خود قرار می‌دهند و هم چنین انتخاب اقوام و افرادی که با آن‌ها رفت و آمد دارند.

۱. ر.ک: مجتبی، تهرانی، ادب الهی، ج ۳، صص ۸۷-۸۵.

۲. رضا، فرهادیان، آنچه والدین و مربیان باید بدانند، قم، انتشارات رئوف، ۱۳۷۰، ص ۳۸.

و روش اسوه سازی، این روش بیش از هر روش دیگری نقش برجسته‌ی والدین در خانواده را نشان می‌دهد، چرا که والدین الگوی فرزندان پدر و مادر هستند، زیرا که کودک هنوز به آن مرحله از تشخیص نرسیده است و خواه و ناخواه برترین الگو والدین هستند. تجلی حیا و رفتار والدین آرام آرام رفتار و سپس نفس کودک را شکل می‌دهد.^۱

نحوه‌ی تأثیر ایمان در تربیت فرزندان

ایمان، معرفتی است شوق آفرین و حرکت بخش به حقیقت متعالی که در نتیجه‌ی شناخت عقلانی پدید می‌آید و در اثر تجربه‌ی عملی رشد می‌کند و در گفتار و رفتار فرد تجلی می‌یابد. ایمان حقیقتی است که در زندگی انسان مؤمن تأثیر عمیق و آشکار دارد.^۲

جایگاه ایمان در آیات و روایات: خداوند متعال می‌فرماید: «مسلماناً کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، خداوند رحمان محبتی برای آنان در دل‌ها قرار می‌دهد».^۳ ایمان و عمل صالح، جاذبه و کشش فوق العاده‌ای دارد. اعتقاد به یگانگی خدا و دعوت پیامبران که بازتابش در روح و فکر و گفتار و کردار انسان به صورت اخلاق عالی انسانی، تقوا و پاکی و درستی و امانت و شجاعت و ایثار و گذشت تجلی می‌کند.^۴

کمال ایمان: از امام صادق (ع) نقل شده است: «ایمان بنده‌ای کامل نمی‌شود، مگر با سه چیز: آگاه شدن در مسائل دینی، میانه‌روی در زندگی، استقامت در سختی‌ها».

آثار ایمان: یکی از آثار اجتماعی ایمان به خداوند، تعهد مؤمنان به نظام اجتماعی است. انسان مؤمن به سبب تکلیف دینی خود را متعهد می‌داند که در برپایی نظام اجتماعی عادلانه و الهی تلاش کند و نیز مساعد ساختن محیط اجتماعی را برای تحقق کمالات انسانی مطلوب، و موجب تقرب به خداوند می‌داند.^۵ تنها ایمان مذهبی است که می‌تواند انسان را به صورت یک مؤمن واقعی درآورد.

^۱. هاجر السادات، قاسمی، مجله حورا، تنظیم: ندا داوودی، گروه خانواده‌ی ایرانی، سایت تبیان.

^۲. محمد، فتحعلی خانی، آموزه‌های بنیادین علم اخلاق، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۷۹، ج ۱، ص ۱۱۸.

^۳. طه، ۹۶.

^۴. ناصر، مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۸۶، ج ۱۲، ص ۱۴۴.

^۵. محمد، فتحعلی خانی، آموزه‌های بنیادین علم اخلاق، صص ۱۲۲-۱۲۱.

نحوه‌ی تأثیر توکل در تربیت فرزندان

مفهوم توکل: مفهوم توکل در دیدگاه علمای علم اخلاق عبارت است از اعتماد کردن و مطمئن

بودن دل بنده در جمیع امور به خداوند، و بیزاری از هر حول و قوه و تکیه بر حول و قوه‌ی الهی.^۱

توکل در آیات و روایات: قرآن کریم در آیات فراوانی اهل ایمان را به توکل سفارش کرده

است. «بر خدا توکل کنید، اگر مؤمن هستید».^۲

آثار توکل: در متون اسلامی آثار بی شماری برای توکل بر شمرده‌اند: ۱. جلب محبت خدا، ۲.

رمز موفقیت، توکل رمز موفقیت است و انسان متوکل موفق، شاداب و پر نشاط است. ۳. دوری

شیطان از متوکل، ۴. توکل موجب خیر دنیا و آخرت، ۵. رهایی از ترس، ۶. با توکل انسان بی نیاز از

غیر خدا.

نحوه‌ی تأثیر آرامش در تربیت فرزندان

مفهوم آرامش: آرامش، اسم مصدر است از آرامیدن و آسایش، سکون و طمأنینه، سکینه.

آرامش کسب کردنی نیست، بلکه حفظ کردنی است.^۳

عوامل آرامش: امروزه نگرانی و اضطراب روز به روز در حال افزایش است. کم‌تر کسی را می-

توان یافت که دلهره و نگرانی نداشته باشد. از این رو باید برای مقابله با این مشکل برخی از راه‌های

رسیدن به آرامش را به خوبی شناسایی و با به کار بردن آن‌ها به آرامش که آرزوی هر انسانی است

رسید. این راه‌ها عبارتند از: ۱. مذهب، ۲. اسلام، ۳. نماز، ۴. دعا و نیایش.

آثار آرامش: داشتن آرامش در زندگی دارای آثار و برکات فراوانی است. خانواده‌ای که در آن

آرامش حاکم باشد، دارای چهارچوبی محکم و پایدار است که در آن نسلی معتقد و پایبند به مسائل

دینی تربیت می‌شود.^۴ ۱. پناه جستن به خدا بهترین راه آرامش، ۲. رضایت به قضا و قدر الهی، ۳. تدبیر

در زندگی مردم: تأمین کننده‌ی آرامش روانی، ۴. ولایت از آثار کسب آرامش‌اند.

۱. احمد، نراقی، معراج السعاده، ص ۷۷۲.

۲. مائده، ۲۳.

۳. سید مصطفی، حسینی دشتی، معارف و معاریف، قم، انتشارات دانش، ۱۳۷۶، ج ۱، ص ۷۶۸.

۴. مهدی، سالاری، آرامش ماندگار، مشهد، بی نا، ۱۳۹۵، ص ۸.

عوامل از دست رفتن آرامش: اضطراب، نتیجه‌ی دوری از نور است. گناه، انسان را از نور دور می‌کند. نتیجه‌ی دوری از نور از بین رفتن آرامش است.^۱ این عوامل عبارتند از: ۱. گناه، ۲. کفران نعمت، ۳. غفلت از یاد خدا.^۲

نحوه‌ی تأثیر عبادت و بندگی در تربیت فرزندان

مفهوم عبادت: عبادت و بندگی از دیدگاه علمای اخلاق عبارت است از رابطه‌ی اختصاصی میان بندگان و خدا که به آن عبادت به معنای خاص می‌گویند.^۳ گاهی به معنای فرمان برداری آمده است، چرا که اصلی‌ترین شرط بندگی فرمان برداری خالصانه از اوست.^۴

آثار عبادت: آثار عبادت در اسلام متنوع است. آثار تربیتی، اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و عرفانی قابل شناسایی است. نماز به عنوان مهم‌ترین عبادت در اسلام، علاوه بر تأثیری که در رابطه‌ی فرد با خالق خویش دارد، موجب پدید آمدن نظم در زندگی فردی و اجتماعی می‌شود. ایجاد روحیه‌ی نظم و نظم‌پذیری را می‌توان اثر تربیتی نماز دانست. از جمله آثار اجتماعی نماز آن است که محل نماز و لباس نمازگزار، محل گرفتن وضو و آب وضو و... همه باید مباح باشد، و مستلزم تجاوز به حقوق دیگران نباشد.^۵ همچنین می‌شود به ۱. تکامل روح و روان، ۲. درخشش نور امید، اشاره کرد.

نحوه‌ی تأثیر صبر و استقامت در تربیت فرزندان

مفهوم صبر از دیدگاه علمای اخلاق: ثبات نفس و اطمینان آن و مضطرب نگشتن آن در بلاها و مقاومت کردن در برابر سختی‌ها به نحوی که سینه‌ی او تنگ نشود و خاطر او پریشان نگردد.^۶

آثار و نتایج صبر: صبر آثار فراوانی دارد که این آثار با توجه به روایات وارده فهمیده می‌شود.

^۱. همان، ص ۱۱.

^۲. ناصر، مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، قم، انتشارات امام علی بن ابیطالب (علیه السلام)، چاپ پنجم، ۱۳۸۷، ج ۲۳، صص ۵۴۱-۵۴۰.

^۳. محمد، فتحعلی خانی، آموزه‌های بنیادین علم اخلاق، ج ۱، ص ۱۴۰.

^۴. همان.

^۵. همان، ص ۱۵۱.

^۶. احمد، نراقی، معراج السعاده، ص ۸۰۶.

۱. نزدیکی و تقرب به خدا، ۲. باعث رشد و ترقی انسان: صبر در برابر بلایا باعث رشد انسان و ترقی او در مراتب کمال است.^۱ ۳. باعث رسیدن به هدف، ۴. رحمت و هدایت از جانب خدا.^۲

نحوه‌ی تأثیر پذیری فرزندان از مادر به عنوان اسوه و الگو

نقش الگویی: طبیعت انسان چنان است که از رفتار دیگران بیش از گفتارشان تأثیر می‌پذیرد. در آموزه‌های اسلامی هم ارزش هرکس همان الگوی فکری و عملی اوست، بلکه حشر هرکس با امام و الگوی او می‌باشد. خداوند می‌فرماید: «روزی که هر قومی را با امامشان دعوت می‌کنیم».^۳

ویژگی‌های اسوه در آیات و روایات

(الف) آیات: آیه ۹ سوره‌ی انعام دلالت دارد بر این که پیامبر ﷺ به مقتضای مقام رهبری و عهده‌دار بودن امر تربیت مردم و سرمشق عملی دادن به آن‌ها لازم است از جنس خود مردم و مانند آن‌ها باشد و تمام غرایز و صفات انسانی در او وجود داشته باشد. «قطعاً برای شما در رفتار رسول خدا سرمشق نیکویی است، برای کسی که به خداوند و روز واپسین امید دارد و خدا را فراوان یاد می‌کند».^۴

(ب) روایات: حضرت رضا علیه السلام می‌فرماید: «اگر مردم زیبایی‌های کلام ما را بدانند، حتماً از ما تبعیت می‌کنند».^۵

الگوهای شایسته‌ی خداجویان در کلام امام سجاد علیه السلام: الگو و سرمشق بی بدیل جویندگان کمال و تعالی، کسانی هستند که به معرفت ناب خداوند نائل گشته‌اند و از زمزم صفات جمال و جلال الهی بهره‌مند گردیده‌اند. آنان که جز لقای دوست و انس با او را نمی‌جویند، حتی اگر رضای محبوب در حرمان از بهشت و سوختن در آتش جهنم باشد. با همه‌ی وجود به لوازم رضای محبوب تن می‌دهند. البته پر واضح است که سرسپردگان معبود از ناب‌ترین و عالی‌ترین فیوضات و الطاف رحمانی بهره‌مند نزد خداوند هیچ گاه آنان را با شلاق قهر خود نمی‌راند. آنان هیچ چیز را بر رضا و لقای محبوب ترجیح نمی‌دهند و ارجح تعالی و کمال آنان در وصال محبوب است.

۱. محمد، فتحعلی خانی، آموزه‌های بنیادین علم اخلاق، ج ۱، ص ۲۲۱.

۲. زهرا، گواهی، پژوهشی در اخلاق اسلامی، مشهد، مرکز نشر طلبه، ۱۳۷۲.

۳. اسراء، ۷۱.

۴. احزاب، ۲۱.

۵. محمد حسن، حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۹۲.

زمینه‌های گرایش به اسوه

الف) الگوپذیری و تقلید: در دوره‌ی کودکی میزان تأثیرپذیری از والدین و مربیان بسیار زیاد عمیق و پا برجاست. کودک در آغاز همان گونه که تکیه گاه و پناهی جز پدر و مادر ندارد، جز آنها الگو و سرمشقی نیز ندارد. از طرفی تصور کودک این است که تمام آنچه از والدین سر می‌زند، درست و نیکوست. از این جا فرآیند تقلید آغاز می‌گردد و به تدریج این نقش‌پذیری به اطرافیان و همسالان نیز می‌رسد.

پس الگوپذیری انسان زمینه ساز تقلید است و می‌دانیم که تقلید نیز یکی از ساز و کارهایی است که تربیت از طریق آن صورت می‌گیرد. الگوپذیری بدین معناست که فرد برای خود تبعیت از رفتار دیگری را می‌پذیرد. به عبارت دیگر فرآیند پیروی الگوپذیری از الگو از آغاز تصور تقلید تا پایان انجام عمل را الگوپذیری می‌گویند.^۱

ب) کمال طلبی: زمینه‌ی دیگر الگوپذیری در انسان، کمال جویی و تکامل طلبی اوست. هر انسانی فارغ از خصوصیات جسمی و طبقاتی همواره مشتاق کمال بیش‌تر و در جست و جوی فتح قله‌های عالی‌تر پیشرفت و ترقی است. خوبان، فضایل معنوی و اخلاقی و خدمت به خلق خدا را کمال می‌شمردند و بدان قدرت و شوکت و توانایی سلطه و ستم بر دیگران را مصداق کمال می‌شمردند و از این رو برای کسب آنها تلاش می‌کنند و خداوند در این دنیا راه را برای هر تکاملی هرچند در مسیر باطل و رذایل باز نهاده است.^۲

بنابراین اگر زنان جامعه‌ی ما می‌خواهند در جامعه و خانواده‌ی خویش به عنوان الگو قرار گیرند، باید تمامی صفاتی را که در این پژوهش از آنها یاد شده را دارا باشند. به علاوه تمامی صفات نیکو و برجسته‌ی انسان کامل را داشته باشند. در این صورت است که می‌توانند بهترین الگو برای فرزندان خویش باشند و آنان را به کمال متعالی برسانند.

^۱. مصطفی، عباسی مقدم، نقش اسوه‌ها در تبلیغ و تربیت، تهران، نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱، ص ۴۳.

^۲. وائقی، امام الگوی امت، تهران، کتاب فروشی امیری، بی تا، ص ۵۳.

نتیجه گیری

تربیت از عوامل مهم برای رسیدن به کمال و سعادت جامعه می‌باشد. زنان که در جامعه به عنوان مادران در خانواده ایفای نقش می‌کنند، چون بیش‌ترین وقت و زمان را با کودک، مخصوصاً در سال‌های اولیه‌ی عصر وی می‌گذرانند، بنابراین کودک بیش‌ترین تأثیر را از مادر می‌گیرد و از اعمال و رفتار و صفات مادر تقلید می‌کند؛ به طور مثال مادری که دارای صفت صدق است، صدق او در تمام احوالات ایشان از جمله گفتار، رفتار و اعتقادات او ظهور پیدا می‌کند. از آن جایی که صفات مادران از طریق وراثت به طور غیر مستقیم، و نحوه‌ی عملکرد مادر به صورت مستقیم بر تربیت فرزند تأثیر می‌گذارد، و از آن جایی که فرزند از مادر خود الگو می‌گیرد، مادر با این صفت بهترین راه رسیدن به کمال و سعادت را به فرزند آموزش می‌دهد و باعث رشد و تعالی او می‌شود.

بنابراین مادران با شناسایی صفات زنانی که به عنوان الگو معرفی شده‌اند و تقویت صفات آنان در خود، می‌توانند بهترین الگو در امر تربیت فرزند برای فرزندان خود باشند.

پیشنهاده‌ها

با توجه به اهمیت موضوع تربیت فرزند، انتظار می‌رود که پیرامون این مبحث مهم تلاش‌های بیشتری صورت گیرد و فعالیت‌های بیشتری اتفاق افتد تا این مهم، مهجور و مغفول نماند. لذا در ادامه به چند راهکار که می‌تواند نقش عمده‌ای در یادآوری این مبحث مهم داشته باشند، اشاره می‌کنیم.

۱. امروزه شاهد آن هستیم که فراخوان‌ها و پژوهش‌های مختلفی پیرامون مسایل متفاوت بسیار صورت می‌گیرد. اما به نظر می‌رسد که در این میان جای بحث و پژوهش پیرامون تربیت و تأثیری که مادر صالحه می‌تواند بر آن داشته باشد، کم‌رنگ است و قابلیت پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های افراد را ندارد. لذا توجه به این مهم می‌تواند نقش مؤثری در یادآوری مسأله‌ی تربیت و ابعاد گوناگون مربوط به آن داشته باشد.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

۱. بانکی پور فرد، امیر حسین، *آیینہ زن*، قم، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۸۱.
۲. ... ، ... ، *نقش و رسالت زن و خانواده/ برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری*، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴.
۳. تهرانی، مجتبی، *ادب الهی*، تهران، مؤسسه پژوهشی مصابیح الهدی، ۱۳۹۱.
۴. حر عاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه*، قم، آل البيت، ۱۴۰۹ ه.ق.
۵. حسینی دشتی، سید مصطفی، *معارف و معاریف*، قم، انتشارات دانش، ۱۳۷۶.
۶. حسینی زاده، سید علی و شهاب الدین مشایخی، *روش های تربیتی در قرآن*، بی جا، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۲.
۷. داوودی، محمد، *نقش معلم در تربیت دینی*، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ سوم، ۱۳۹۰.
۸. دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه*، تهران، مؤسسه لغت نامه دهخدا، ۱۳۷۲.
۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، *مفردات الفاظ قرآن کریم*، مترجم: حسین خداپرست، زیر نظر استاد عقیقی بخشایشی، بی جا، انتشارات نوید اسلام، چاپ چهارم، ۱۳۹۰.
۱۰. سالاری، مهدی، *آرامش ماندگار*، مشهد، بی نا، ۱۳۹۵.
۱۱. شبدینی، محمد، *صداقت و حق بینی*، معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی ولی فقیه در سپاه، چاپ دوم، ۱۳۹۱.
۱۲. عباسی مقدم، مصطفی، *نقش اسوه ها در تبلیغ و تربیت*، تهران، نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱.

۱۳. علاسوند، فریبا، *جایگاه حقوق زن در اسلام*، تهران، مرکز فعالیت‌های شهرداری تهران، ۱۳۵۹.
۱۴. فتحعلی خانی، محمد، *آموزه‌های بنیادین علم اخلاق*، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۷۹.
۱۵. فرهادیان، رضا، *آنچه والدین و مربیان باید بدانند*، قم، انتشارات رئوف، ۱۳۷۰.
۱۶. قاسمی، هاجر السادات، مجله حورا، تنظیم: ندا داوودی، گروه خانواده‌ی ایرانی، سایت تبیان.
۱۷. قائمی، علی، *نقش مادر در تربیت*، تهران، انتشارات امیری، ۱۳۷۳.
۱۸. قائمی مقدم، محمد رضا، *روش‌های تربیتی در قرآن*، بی‌نا، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۱.
۱۹. گواهی، زهرا، *پژوهشی در اخلاق اسلامی*، مشهد، مرکز نشر طلبعه، ۱۳۷۲.
۲۰. مجلسی، محمد باقر، *بحار الانوار*، بیروت، موسی الوفاء، چاپ پنجم، ۱۴۰۴ ه.ق.
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، *اخلاق در قرآن*، قم، انتشارات امام علی بن ابیطالب علیه السلام، چاپ پنجم، ۱۳۸۷.
۲۲. ... ، ... ، *تفسیر نمونه*، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۸۶.
۲۳. نراقی، احمد، *معراج السعاده*،
۲۴. واثقی، *امام الگوی امت*، تهران، کتاب فروشی امیری، بی تا.